

- DÍAZ-ANDREU, M. y CHAMPION, T. (eds.), 1996, *Nationalism and Archaeology in Europe*, UCL Press, Londres.
- DÍAZ-ANDREU, M. y SORENSEN, M.L., 1998, *Excavating Women. A History of Women in European Archaeology*, Routledge, Londres.
- GRACIA, F., 2009, *La arqueología durante el primer franquismo (1939-1956)*, Bellaterra, Barcelona.
- GRAN-AYMERICH, È., 2001, *Les chercheurs de passé 1798-1945. Aux sources de l'archéologie*, CNRS, París.
- HÄRKE, H. (coord.), 2000, *Archaeology, Ideology and Society. The German Experience*, Peter Lang, Francfort.
- LEGENDRE, J. P., OLIVIER, L. y SCHNITZLER, B., 2007, *L'archéologie nazie en Europe de l'Ouest*, In Folio, París.
- PRINGLE, H., 2007, *El plan maestro. Arqueología fantástica al servicio del régimen nazi*, Debate, Barcelona.
- SCHNAPP, A., 1981, Archéologie, archéologues et nazisme, M. OLENDER (coord.), *Le nazisme, mythes et sciences*, Complexe, Bruselas, 289-315.
- SCHNAPP, A., 1993, *La conquête du passé: aux origines de l'archéologie*, Carré, París.
- TRIGGER, B. G., 1989, *A History of Archaeological Thought*, Cambridge University Press. Traducción Castellana: *Historia del pensamiento arqueológico*, Crítica, Barcelona, 1992.
- WULFF, F. y ÁLVAREZ MARTÍ-AGUILAR, M., 2003, *Antigüedad y franquismo (1936-1975)*, Diputación de Málaga, Málaga.

GRACIA ALONSO, Francisco, *La arqueología durante el primer franquismo (1939-1956)*, Edicions Bellaterra, col. Arqueología, 551 p., Barcelona, 2009, ISBN 13: 978-84-7290-462-0.

Aquesta obra del professor Gracia que ara veu la llum és el resultat d'una llarga sèrie de recerques historiogràfiques que l'autor ha emprès durant la darrera dècada. L'interès per la historiografia arrenca en el seu cas del desig de resseguir la petjada de Bosch Gimpera en l'arqueologia catalana, espanyola i internacional; aquesta feina l'ha dut a aprofundir en d'altres qüestions relacionades amb la postguerra espanyola, sobre les quals ha publicat ja documentats i interessants articles, com ara els que fan referència als batallons de presoners emprats com a mà d'obra a Empúries, la presència de significatius capitosts de *Das Ahnenerbe* a l'Espanya de la primera meitat dels anys 40, el paper que va tenir Bosch a la UNESCO o les depuracions del Museu Arqueològic de Barcelona.

Ara, però, veiem com als temes abans esmentats s'apleguen d'altres amb la voluntat de confegir una visió de conjunt que no havia estat abordada fins avui en la historiografia de l'arqueologia espanyola. La detalladíssima recerca en tota mena d'arxius, públics i privats, ha portat l'autor a exhumar documents inèdits que ens parlen de les trames, visibles i ocultes, que condicionaren els esdeveniments relacionats amb la política arqueològica espanyola durant gairebé dues dècades. Sense que aquests textos canviïn substan-

cialment allò que ja intuïem o sabíem, venen a evocar-nos els fets i les circumstàncies de moments clau que ens permeten entendre què estava passant, què havia de passar immediatament després, i fins i tot, com apunta en les reflexions finals l'autor, què passa ara: «La arqueología y la prehistoria actuales son indudablemente deudoras de su pasado, teóricamente conocido y genéricamente asumido» (p. 515).

La lectura detinguda del llibre, a vegades feixuga i amb alguns salts cronològics en la narració (i en la presentació del plec central de fotografies), que poden portar alguna confusió, acaba donant-nos una idea global que considerem cabal i prou objectiva de l'arqueologia espanyola de postguerra. Els antecedents situats a la preguerra, amb les figures senyeres de Bosch i Obermaier i amb les seves absències a partir de 1939, donen pas a les depuracions, exhaustivament documentades.

Després ve la història de Julio Martínez Santa Olalla, vertader fil conductor de la resta del llibre. No endebades Martínez Santa Olalla fou l'ideòleg de la «reconstrucció» de l'arqueologia espanyola de la postguerra. Així, Gracia ens parla de la creació de la *Comisaría General de Excavaciones Arqueológicas* de caire piramidal, fortament personalista i al marge de l'estament universitari, i també de les relacions internacionals del comissari general, prioritàriament amb el poder nazi. Tot plegat un munt de despropòsits que, sumats al canvi d'orientació del poder hispànic a mesura que l'Eix perdia la guerra, li comportaren el rebuig gairebé general.

Per cloure es passa als anys finals del període estudiat. Els tres aspectes clau d'aquesta darrera part també representen invectives contra la gestió de Martínez Santa Olalla per part de l'estament universitari: el IV Congrés Internacional de Ciències Prehistòriques i Protohistòriques de Madrid de l'any 1954 presidit per Pericot, la provisió de la càtedra d'*Historia Primitiva del Hombre* de la Universitat de Madrid en favor d'Almagro el mateix 1954, i la carta dels catedràtics que fa caure del poder el repetidament esmentat Martínez Santa Olalla l'any següent.

Cadascun dels aspectes s'expliquen tot recolzant-se en els textos de cartes, documents oficials i publicacions que posen en relleu la minuciositat de l'autor en la seva tasca de recerca en els arxius, que expressen la grisa realitat, massa sovint de poca volada intel·lectual, que Martínez Santa Olalla va imposar a l'arqueologia espanyola des del 1939.

Veurem com les filies i les fòbies que aquest personatge va suscitar divideixen les postures dels altres protagonistes del llibre, alguns amb projecció internacional i prou solidesa, sovint conspirant contra el comissari general, però d'altres plegant-se a les seves ordres, desitjos, distribucions econòmiques i permisos d'excavacions. Els tres fets suara esmentats dels anys 1954 i 1955 precipiten el final de la situació i fan passar al poder l'estament més professional i acadèmic, encapçalat per Pericot, Almagro, Maluquer, Palol, Tarradell, Beltrán i García Bellido, entre d'altres.

Malgrat la quantitat d'informació que se'ns ofereix, estem segurs es deuen haver quedat moltes coses al tinter de l'autor, coses que, a tall de cites de textos o de notes a peu de plana, acostumen a aparèixer en les altres obres seves; unes notes a voltes sucoses i útils, a voltes que compliquen una lectura àgil. Per a bé o per a mal, aquí no les trobarem. Tot

i això, el llibre ens ofereix fragments de documents molt ben trobats, que il·lustren a la perfecció les circumstàncies en què es mouen els actors: les declaracions «d'amor» a Himmler, les invectives anuals del Marqués de Lozoya contra els pressupostos de la *Comisaría General de Excavaciones Arqueológicas* (*nihil novum sub sole* en qüestions de burocràcia...), el sibil·lí intent d'aproximació de Martínez Santa Olalla a Bosch els anys 50 o la precisa i reposada resposta de Pericot a la desagradable carta del comissari general amb motiu de les oposicions del 1954, tot un resum de l'estat de la qüestió en aquell moment.

No és un tòpic recomanar la lectura d'aquest llibre. Els qui vàrem conèixer alguns dels protagonistes l'hem de llegir per recordar i matisar el concepte que en tenim, i els qui no els van conèixer, per edat o per altres motius, ho han de fer també per saber d'on venen molts dels condicionants de la prehistòria i l'arqueologia espanyoles de l'actualitat: grups, escoles, tendències, càtedres, avaluacions i un llarg etcètera que seria massa llarg d'esmentar ara i aquí. Les grandeses i les misèries de la prehistòria, parafrasejant el títol de l'obra de Pericot, vénen de lluny i ens atrapen a tots...

Josep M. Fullola i M. Àngels Petit

CASADO RIGALT, Daniel, 2009, *El arqueólogo enamorado. Historia oculta de la arqueología española: de los hallazgos fortuitos a los falsificadores de tesoros*, La Esfera de los Libros, Madrid, 275 p., 16 p. c. y b/n, ISBN: 978-84-9734-837-9.

Pyrenae acoge la reseña de una obra divulgativa, que debe ser valorada dentro de ese género. No obstante, su lectura también será útil para cualquier profesional que quiera abrir una cata en el estado de la arqueología peninsular de finales de la primera década del siglo XXI, puesto que la firma un doctor en la materia y no un divulgador procedente de otro campo.

El arqueólogo enamorado va precedido de un prólogo escrito con amor por Carmen Rigalt, periodista y madre del autor. Bajo el subtítulo *Historia oculta de la arqueología española: de los hallazgos fortuitos a los falsificadores de tesoros*, se plantea un proyecto elogiado, que aspira a ofrecer un panorama completo del pasado hispánico, desde la más remota prehistoria a los visigodos, haciendo cuadrar, de forma bastante equilibrada, la amplia geografía peninsular en 14 capítulos y una introducción.

Nada más comenzar, el autor nos advierte de las diferencias de su obra con la de Kurt Wilhelm Marek, más conocido como C. W. Ceram, en particular con la impagable *Dioses, tumbas y sabios* (1949), que tantas vocaciones adolescentes despertó en su día. Ambas obras se diferencian más por el contenido y el estilo que por el material en sí, pues a fin de cuentas parten de lo mismo, de la «novela de la arqueología», narración de las peripecias vitales, con su carga de grandezas y alguna que otra miseria, de los pioneros en la ciencia